

Feljegyzések elmenőben

Napló, 2013

Január 1., kedd. Szlovákia megtelt ünneppel. Húsz évvel ezelőtt lett „ország” – önálló állam, ha úgy tetszik: késői köztársaság.

Ez a történelem egyik abszurd ténye – s hogy én magyarként, több mint ezerszáz esztendőös államiság örököse és birtokosaként –, egy pubertáskori zavarokkal küszködő, önmaga félelmeinek görcseiben rángatózó államban vagyok kénytelen élni és – igen! – nyomorogni! Az EU pedig, mint távoli ködgomolygás, hordja a „nyugati haladó globalizáció minden szennyét, beismert, ám elhallgatott csődjét, az új rabszolgaságot, nyomort, éhezést és a »kultúra« kanganyalainak minden okádékát”.

Sikerült 1998-ban kiharcolni azt a „szabadságot”, amely minden valós emberi értéket képes volt két rövid évtized alatt szerteomlasztani. Mostanra az emberi tudás szépsége hiénák és döggkeselyűk martalékává lett.

Szerencsésnek mondhatom magamat, hogy mindezt már csak távoli szemlélőként regisztrálom, mert hisz maradék életem vállalt föladatai nem ehhez a zülléshez kötnek. Látható ebben némi szomorúság is, de nekem azt kell befeljezennem, amihez közöm volt, ami közösség volt – emberi, nemzeti, nyelvi – a történelem egésze.

Na! Itt abba is hagyom, mert kezdek patetikus vénséggé vedleni, ami az év első napján rossz irányt szabhat – vagy vetíthet – az eljövő napok elé...

Január 2., szerda. A hagyományos gazdálkodással kapcsolatos megírnivalókat az átmenet állapotában vagy annak történelmi küszöb átlépésének a pillanatában kell leírnom, amelyben a valóság átváltozik mítosszá. Ezért a *Kitágult nap* második részének a címe: A MÍTOSZI KÜSZÖB lesz. Azt a pillanatot kell rögzíteni, amely lezár egy történelmi létszakaszt, s annak reáliái átlépnek egy tapintathatatlan másik valóságba.

Délután készítettem néhány jegyzetet, megnevezvén a bevezető legfontosabb elemeit – a paraszti porta zárt, ugyanakkor teljes nyitottságát, a lepkeszárnyú

kaputól számítva a zöldséges kert – udvarhátsó – határáig. Benne az épületek, azok anyagai el- és berendezése, istállók, ólak stb. elhelyezése, szerepe, a beltérek... S leírandó mindaz, ami ebben a jelzett térségben hajnaltól napestig – a nap- és évszakok idején – folyamatosan megtörtént...

Szerkezete, aránya ebben a pillanatban a *Kitágult nap* terjedelmével és szerkezetével lehet egyenlő. Attól függ, hogy milyen részletességgel írom le a tárgyakat, anyagukat, megmunkálásukat, készítésük módját, gyakorlati használatukat s természetesen a neveket sorban...

Kérdés csupán az és annyi, hogy lesz-e erőm és kitartó türelmem – meg persze egészségem – e nagyon igényes vállalkozás végbevételéhez. Az azonban biztos, hogy megkísérlem leírni ezt a „tisztá”, ám borzasztóan kegyetlen paraszti életformát vagy azt, ami megmaradt belőle bennem – mostanáig.

A mára virradó éjszakám és e napom is jó volt!

Ez ad reményt a holnaphoz.

Január 5., szombat. Az volt a reggeli-délelőtti elképzelésem, hogy – mert ragyogóan sütött a nap – lemegyek a hími tavakhoz egy év eleji földerítésre. Mivel hogy még lehet vadászni vadkacsára, ludakra, rókára meg disznóra is. Azonban délutánra olyan buta és főleg hideg szél támadt, hogy lemondtam magamban a vadászatot. Délelőtt pedig néhány oldalnyit másoltam a naplóból, vagyis hasznosan töltöttem el pár órát. Délután pedig a két „fiatalabb” autót tettem egy kicsit rendbe – kívülről. Versekkel is bíbelődtem, s valamivel gyarapodott A MOST, s azt is elhatároztam, hogy ezeket az új darabokat elküldöm a *Hitelnek*, amolyan újsztendei üdvözlésként.

Hogy a *Szemlében* hogyan alakulnak a dolgaim, sejtelmem sincs. Tóth Laci elment, s egyelőre az új szerkesztő nem jelentkezett. Van ott még egy-két rész a *Kitágult nap*ból, kíváncsi vagyok a januári számban lesz-e folytatása a tavalyi publikációknak... Rövidesen kiderül, hogy hányadán állunk. Igaz, arról se tudok semmit, hogy a könyveim elkészültek-e? Félelmetes világban élek – a munkának nincs semmi becsülete. Az írásnak pláne hogy nincs. Mindenki megél belőle, csak az nem, aki dolgozik, aki ír... Egy fölhívást kellene megfogalmazni arról, hogy senki élő író ne adjon a kiadóknak kéziratot a jelenlegi föltételekkel. Lehet, hogy meg is teszem, még ha utána minden kiadót el is veszíték...

***

Újraolvastam – amit igen ritkán szoktam megtenni – az előbb leírtakat, s azt gondolom, hogy vénségemre bölcsebb is lehetnék már, s az estéim békésebbek... Miért próbálkozom azzal, ami az Isten fiának sem sikerült: magát sem tudta megváltani, nem még az emberiséget...

Bizony mondom, lehetnék már olyan egoista, hogy magamra gondoljak, hogy magammal törődjek, addig, amíg képes vagyok eldönteni, hogy mit, miért, hogyan és meddig!

Többet kellene olvasnom!

Január 6., vasárnap. Valamelyik este az éjjeliszekrényemen levő „készenléti” papírra a „rák történetével” kapcsolatban a folyadékok fogyasztásának kronológiáját jegyeztem le. Ugye, közvetlenül a műtét után a nyaki vénán keresztül kaptam „ételt-italt”, amelynek összetételét nem ismertem, ma sem ismerem. De arra emlékszem, hogy hófehér, aludtej-sűrűségű massa volt. Azt azonban tudom, hogy ebben kaptam a különféle gyógyszereket is – gondolom antibiotikumot, fájdalomcsillapítót, miegyebeket.

Mivel az intenzív osztályon eltöltött napokról reális emlékek, képek nem maradtak meg – lázalmok, látomások, jeges, abszurd terek stb. merülnek fel bennem, s töltik ki a műtét utáni időzónát. Az első folyadék, amit megkóstoltam, valamiféle tea volt. Amikor már a teát képes voltam lenyelni – fokozatosan mindig egy-két korttyal növelve annak mennyiségét –, a következő folyadékként a tejure emlékezem, amely mellé már piskótát is kaptam... (Később, éveken át, mindmostanáig ez lett az „életmentő” táplálékom.) Ahogy az állapotom javult – már a kórházban –, kaptam húslevest, előbb „üresen”, később sárgarépa péppel gazdagítva. Volt egy emlékezetes és, tegyem hozzá, nagyon keserves és bénító pillanat is, amikor első alkalommal banánt kaptam. Mivel szeretem a banánt, s korábbi műtéteim után ez volt az a gyümölcs, amit fogyasztani tudtam, most is abban reménykedtem, hogy a banán állapotom javulásának egyik jele. De tévedtem. Az első falat már a torkomon elakadt, s azt hittem, menten végem van: képtelen voltam lenyelni a banánt!... Az összekompilált új „szerkezet”, valahol a garat és az új gyomrom varratainál olyan szűkre sikerült, hogy még ezt a pépes gyümölcsöt sem akarta átengedni, illetve magába fogadni. Jó két évnek kellett eltelnie, hogy ez a helyzet megváltozzék, s még ma is gondot okoz olykor egy falat banán...

E kitérő után vissza az italokhoz. Mivel naponta több alkalommal kellett ételt fogyasztanom, kora hajnalban – úgy négy és öt óra között – tejeskávával kezdtem a napot, amibe kétszersültet aprítottam. Ezt a diétás pépet el tudtam fogyasztani. Később a „cukros tea”, majd a citromos tea is ihatóvá vált számomra. Nagy áttörésnek számított az igazi feketekávé! Kísérletképpen előbb híg változatát – cukorral, tejjel, tejpórral vagy tejszínhabbal – fogyasztottam reggeli és oszonna után. Az ajánlott ásványvízzel is kísérleteztem, de a „buborékos víz” fájdalmat gerjesztett. Ugyanígy jártam a sörrel és a gyümölcslevekkal is. A „csapi vizet” lenyeltem, de valahogy nem tudtam „beleszeretni”.

A bor és a különböző pálinkafélék kerültek e folyamatos kísérlet végére. Kezdetben egy-egy kortyot ezekből is el tudtam fogyasztani, ám volt – az elmúlt év közepétől, úgy tavaly november elejéig egy olyan periódus, amikor minden korty pálinka és bor pokoli, égető fájdalmat okozott. Végleg le is mondtam róluk. Ám úgy bő két hónappal ezelőtt jobbra fordult a helyzet: bort és pálinkát is fogyaszthatok újra. Ami pedig e folyamat mostani kísérleteit és eredményeit adja, hogy víz helyett különböző leveket fogyasztok. Ennek értelme és lényege, hogy a levek táplálnak, s egyúttal a napi folyadék-szükségletet is fedezik.

Azt hiszem, rák utáni időm s egyben a megmaradás krónikájának ezek olyan szakaszai, amelyek látszólag jelentéktelennek tűnnek, ám ha komolyabban átgondoljuk szerepüket, a létezését, az életet jelentik. Hát ezért jegyeztem le, hogy – együtt velem – megmaradjanak. Esetleges használatra akár!

Január 9., szerda. Reggeli torna helyett – hőeltakarítás. Ami nem ugyanaz, mint, mondjuk, a fekvőtámasz, mert az utóbbitól még ilyen hideg reggelen is felmelegszik az ember. Különben a nap, mint a többi: valamicske munka, aztán Szepiben bevásárlás. Délután meg a tavalyi napló másolása...

A tegnapi bejegyzés hiánya pedig annak a következménye, a napi megszozott séta közben rosszul lettem, Éva támogatott hazáig...

Nagyon zavaros emlékeim maradtak mára ebből a különös sétából – hogy időnként azt éreztem, hogy meg-megroggyan a térdem, hogy az utcai fények ketté váltak, majd megpörögtek... Aztán két vagy három alkalommal le is kellett ülnöm pihenni... Aztán végül is egyszer csak hazaértünk...

Ma délután is valami hasonló kezdődött, de a „szőlőcukor-kúra” egyenesben tartott. Azt hiszem, hogy a rosszulleteket komolyabban kellene vennem, mert tapasztalom, hogy következményei vannak. Például a kézírásom egészen „szétesik”, időnként nekiütődök az ajtónak, szekrénynek... Szóval ezek a zavarok kicsit nyugtalanítanak, annak ellenére, hogy nagyobb bajaimat is átvészelttem – mostanáig...

Január 10., csütörtök. Havas-jeges úton – Kassa. Éva orvosnál, én pedig borbélynál voltam. Kassa rideg-hideg – Kosicei fele pedig változatlan betondzsungel. A kedvezőtlen útviszonyok ellenére sikerült baj nélkül hazaérni. Délután a havat takarítottam el, hogy az udvaron lehessen közlekedni. Ebben a hideg, ám szép fehér világban este még sétáltunk egyet, mert mint közismert: a mozgás az élet.

Az előbb a valamikori világból a „Volga, volga” című orosz dal jutott az eszembe. Döbbenet tapasztaltam, hogy csupán az első két sort tudtam elénekelni, hogy:

Volga, volga maty radnája,
Volga bolsaja reká...

A többit elnyelte valami abszurd mélység, s további döbbenetet jelent az, hogy magyar változatából is csupán ennyi maradt:

Valahol a Volga mentén,
ezeréves erdő zúg,
ezer lombnak suttogása... (?) – és nincs tovább!

Rettenetes a folyamatos butulás ténye!!! Lehetséges holnapi következményei megrémítenek! Mintha a tegnapot őrző agysejtjeim – s mily iszonyatos sebességgel – sorra pusztulnának.

Pusztulnak is!

Január 12., szombat. Néhányszor már megkíséreltem leírni azt a téli csodát, amit a zúzvara varázsol az erdős dombhátakra, bokrokra, fákra... Ennek az egésznek a csodalátványa pedig mindig a grafikák finom dinamikáját, kifejezhetetlen ritmusát, erővonalait idézi fel bennem. A különbség: itt a fehér az uralkodó elem, a látvány súlya, míg a grafikákon a fekete szín a domináns. Ám ha összevetem a ma látottakat – merthogy a csereháti dombság látványáról van szó –, mondjuk, egy grafikai tárlat élményével, akkor – végül is – úgy érzem, hogy csak árnyalatokról van szó. Meg hogy a zúzvara-fátyol-özön egészen különös tündökléssé árad és éled meg a napsugarak téli ragyogásában...

S benne lenni ebben az áradásban, olyanak tűnik, mintha az ember önmaga is részévé válna a tájnak, a térnek – és a kiteljesedő csendnek. (Valóban: a csendnek lehet kiteljesedése?)

Hazafelé jövet aztán az a nem egészen helyén való gondolat fogant meg bennem, hogy ez a ma látott természeti csoda akkor is újra és újra megismétlődik, ha már nem láthatom, ha már ne leszek. Ugyanígy, ugyanilyen csodás ragyogásban, a maga kettősségében, erejében – lenyűgözően, hatalmasan.

S lesz-e valaki, aki ugyanúgy éli majd meg szépségét, leírhatatlan varázslatát, ahogy mindezt ma láttam, és megpróbáltam – nem sok sikerrel – ide rögzíteni magamnak, de mindenki számára.

Január 13., vasárnap. Most jöttem rá, hogy iszonyúan pazarló vagyok. Például évtizedek óta mindent töltőtollal, golyóstollal vagy ceruzával írtam le. Persze, „pazarló” mivoltomnak nem ez a lényege, hanem az, hogy a füzetlapok, noteszlapok vagy – mert szeretem – a hófehér A4-es papírnak az egyik oldalára írok. Vagyis a papír másik fele „parlagon” marad – lényegében a használható felületnek a fele odavész kihasználatlanul. Tetejére a füzetek lapszélére még margót is húzok, ami ugyancsak jelentős pazarlásnak mondható. Ha arra gondolok, hogy például az 1983-tól újrakezdett naplófüzetekbe – nemrégiben összeszámtoltam az arányok látása végett – mostanáig több mint 1200 oldalt írtam tele, amelyek másik oldala ugye üresen maradt. Túl ezen: egyéb írásaimra felhasznált papírmennyiség is legalább ekkora, de lehet, hogy ennek a duplája... Ezt a pazarlást azonban semmi lelkiismeret-furdalás nem követi. Egyszerűen így szeretem az „írást” – szép, tiszta papíroson – tollal és tintával... Bárha kézírásom az utóbbi években szinte olvashatatlanná vált – amolyan kibogozhatatlan kuszalék lett belőle. Néha bizony a ma írtakat holnap már nekem is gond újraolvasni. De még zömmel sikerül. És ha átmásolom a számítógépbe, megnyugtatóvá válik a tény, hogy így végül is olvashatóvá lett mindaz, amit elgondoltam és leírtam. A füzetekben a maradék – a „másik oldal” a mindenkori javításra való lehetőséget biztosította volna számomra. Ám aki egyszer belelapoz ezekbe a füzetekbe, tapasztalhatja, hogy alig néhány oldalon van nyoma a „javításnak”, kiegészítéseknek vagy átírásnak.

Különben az idővel, a pénzzel, egyebekkel sem tudok másként bánni. Pazarló mivoltom további felsorolása így ismét csak az eddigieket erősitené...

Mindez azonban azt bizonyítja, hogy ebben a naplóban minden – így, ahogy van – első fogalmazás!

...Az imént kint voltam az udvaron – az ég ragyogóan tiszta, s a Tejút hozzánk leérő hullámverésében az időtlenség csillagai szikráznak.

Ha úgy tetszik: a fagy égő és égi jegyesei.

Január 15., kedd. Megérkezett a *Szemle* idei első száma az új főszerkesztő beköszöntőjével. Úgy tűnik számomra ötven év után, hogy a lapban való publikálás véget érhet. E tény tudomásul véve, még megvárom a februári számot, s ha ebből is kimarad a *Kitágult nap* még ott levő része, bezárom az ajtót.

Délután temetőben voltunk Szesztán. Éva egyik unokatestvérét búcsúztattuk.

Ami igen meglepett: a temetőben levő halottasház egyik szárnyán a két világháború szesztaí áldozatainak az emléktáblája áll, s rajta az Emlékoszlop című versemnek ugyanazok a fragmentumai olvashatók, amelyeket a buzitai temető emlékoszlopára is felvéstek: „haza találni, hazát találni stb.” S még a nevemet is odavésték az idézet alá.

A hideg, nyirkos tél megvisel, fájnak a csontjaim, a vállam, az ujjaim – meg a többi, ami még fájhat.

Január 16., szerda. Kassa – orvosok, orvosságok. Mostanra önmagam romjává változtam. A *Hitel*ből jelezték, hogy küldeményemet megkapták, s hogy valamelyik tavaszi számba hozzák majd.

Délután próbáltam számot vetni magammal, mostani lehetőségeimmel az irodalomban. Tehát: az AB-ART-nál ott van az *Egybegyűjtött...* XII. kötete – ennek tavaly kellett volna elkészülnie, de mindmostanáig nem kapták meg a támogatást a kötetre. De készen van, s ugyancsak ott van náluk az *Egybegyűjtött...* XIII. kötete is. Hasonló a helyzet a Madáchnál is. A *Bontás*nak – válogatott novellák – is tavaly kellett volna elkészülnie... Tőzsér annak idején a 75. születésnapomra gondolta ezt a gyűjteményt megjelentetni. Itt is a rá valót várják. Ugyancsak a Madáchnál van *A MOST* készen megszerkesztve, erre az évre tervezve... A *Lilium Aurum* pedig az *Emberségből példát* című gyűjteményemet az idén újra megpróbálja kiadni... Röviden, közel ezer oldalnyi kész kéziratom ott áll kiadásra előkészítve, de hogy könyv mikor lesz belőlük, az ebben a pillanatban nem is sejthető. És úgy-ahogy könyvvé lehetne szerkeszteni már most a *KITÁ-GULT NAP*ot is, még ha a tervezett további részeknek csak a legfontosabbját írom hozzá az év végéig. Ezen kívül a *Feljegyzések elmenőben* – az 1983 óta írt naplójegyzeteim – is kitesz két testes kötetet, s mellé még – mert ez volna az *igazi* záróösszefoglalása az életműsorozatnak – az *Összes versek*. Ide értve a gyerekeknek írtakat és a fordításokat is, ami talán beleférne két kötetbe.

Nos ennyi az, amit ma az asztalra tudok tenni – ez készen van, létező és kiadható. És még az is megtörténhet – ha marad rá egy-két évem, s nem butulok el teljesen –, hogy írok néhány verset is.

Egészen jónak tűnnek kilátásaim a maradék időmre.

Január 17., csütörtök. Nem kis meglepetésemre a Madáchból előszerződést kaptam *A MOSTra*. Egészen elképesztő a helyzet, hiszen még a tavalyi kötetet sem tudták megjelentetni, persze, tudom, hogy az idei pályázatok leadásának a határideje holnap jár le... Így, ha a szerződést holnap kiközvetíti a posta, remélhető, hogy a kötetre kap a kiadó valami aprópénzt... De ezt nem folytatom, mert nincs semmi értelme.

Dél előtt Tóth Laci hívott, sok mindenről szót váltottunk, a lényeg, hogy a *Szemle*-beli szereplésen több mint ötven év után lezárul(-hat). Amit még Laci elmondott: Bereck Jóska meghalt. Hasnyálmirigy-rák, ami ugye kivédhetetlen, s pár hónap alatt mindent lezár... Pedig én Jóskát mindig jegenyefa-termetű férfinak láttam. A rák azonban nem kegyelmez – hátborzongató látni, ahogy mindent szertemorzsol... Pár hét alatt ment el Galán Géza, Nagy Jóska – akinek munkával az egyik Szenczy Molnár Albert Napokat még én nyitottam meg annak idején, s aki a *Nem voltam szent* című kötetem borítóját tervezte – s most Bereck Jóska is! Félelmetes még a tények tudomásulvétele is, megélése pedig – már ha a halál ténye egyáltalán megélhető – leírhatatlan.

Tél, fagy és gyász – ennyi a mai nap!...

Január 19., szombat. Még valamikor az ősszel vettem le a polcra Michel Butor *Irodalom, fiúl és szem* című kötetét, mégpedig két okból. Az első, hogy a félig levált borítóját megigazítsam, a másik ok pedig az volt, hogy az írás kialakulásával kapcsolatban volt – van – néhány figyelmet érdemlő gondolata, amelyek közül az egyiket valahol idézni szándékoztam... Azóta is többször beleolvastam a kötetbe, de igazából arra nem jutott idő, hogy „őszi szándékomat” valóra váltsam. Különben a szándék ma is él változatlanul bennem, s ha... Szóval itt most jobb, ha ezt nem folytatom.

Ugyanis az irodalom, irodalmunk mai állapota gondolkodtatott el: hogy a műfajok mostanra megsemmisültek! Minden szöveggé változott vagy egyszerűsült.

Például egy „versformába” tördelt, összezagyvalékolt, értelmezhetetlen nyelvi hordalék lehet szenzációs „vers”. Nem tudja értelmezni sem az, aki írta, sem az, aki olvassa. De például pódiumon is használhatatlan, mert mondhatatlan.

Rövidre fogva, M. Butor – ugyan egy kicsit más vonatkozásban, de nagyon találóan jegyzi meg, hogy „az irodalmi átlag [...] még a paródia nevet se érdemli meg [...] Árnyak árnyainak árnyékai ezek.”

Aztán egy másik, következő fejezetben írja, hogy: „Midig az irodalomban írunk. Mivel az alkotásban az alkotást is *ábrázoljuk* [...], ábrázolnunk kell benne magát az irodalmat is...”

Mindezt M. Butor valamikor az elmúlt század derekán írta le, amikor már érezhető volt az irodalomban a műfajok egyetemes megsemmisülése, vagy újabb keletű terminussal: a globalizáció. Holott, s ezt ugyancsak Butornál olvashatjuk: „Valójában mindennek a formán *belül* kell megelélnie kifejlődési terét: kell hogy érződjenek a törésvonalak.”

Aztán eljut oda, hogy: „Minden mű, még ha a legszokványosabb eszközökkel készül is – elkötelezett, mivel minden szellemi tevékenységnek társadalmi funkciója van...”

És nemzeti!!!

De ezt már én teszem hozzá ma, fél évszázaddal később!

A kötet borítóját pedig holnap megreparálom, hogy még sokáig használni tudjam, hogy még sokáig használhasson mindaz, ami benne van.

Január 20., vasárnap. A havat söpröm, a lépések és a karom mozgása: egybehangolt, természetes, csak az ösztönökben jelenlevő ritmus.

Tiszta daktilusok!

Ahogy a fehérségből fölszárnyalnak egy lélegzetvételnyi pihenésben – lehetne ez például egy spondeusz mögötti csend –, majd megbillennek a hópihe-özön-örvénylés végtelenjében...

Mögöttük a diófák holnap ígérete.

Lám, hova jut az ember, amikor önmagát keresi, amikor kitágul benne a havas tér vagy az időtlen, kifosztott jövő...

Az is ide való megjegyzés, hogy tegnapi ígéretemnek eleget tettem: megreparáltam M. Butor könyvének a fedelét. Tehát hasznosan telt el a napom, mondhatnám, de nem mondom, mert tiszteletlenség volna tőlem becsapni a papírt, amire írok. Bár naponta tapasztalom, hogy megteszik azt helyettem számosan.

Ezzel szemben az a hétköznapi valóság, hogy reggel óta vesztésre állok magammal szemben, fájdalmaim vannak, tele vagyok tétovasággal, mozgásom, mozdulataim bizonytalanok, így még az írás, a betűk megformálása is gondot okoz. Persze ez az egész nem mai keletű, csak ma felerősödtek a leépülésnek imént mondott folyamatai.

De ebben a nyomasztó áradásban Satyának írtam egy hazahívó verset, s el is küldtem neki Hamburgba. Tehát:

Satya-vers II.

Bizony Satya
az volna jó,
ha kevebb
volna a hó.
Vagy legalább
tavaszodna,
s pisszegne ránk
sok szalonka.
Közben sülné
a szalonna
s mártogathatnád
nyelved a borba!
Haj!

Január 21., hétfő. Sajnálatos tény, hogy mostanában megint keveset olvasok. Azt hiszem, a még megírni való emlékeim – nyugodtan mondhatom: sokasága –, például a *Kitágult nap* folytatása, a folyamatban levő életműsorozat szerkesztése, sürgető készítése az oka olvasói restanciámnak... De nincs lehetőség a választásra – a megírni való és a könyvek szerkesztése fontosabb az olvasásnál... (Valóban fontosabb?)

Az „örökkévalóság végső, nagy kalandjában” (Camus) most már ezekkel a tényekkel találom szembe magamat, s szinte naponta. Olykor már az a kérdés is fölmerül bennem, hogy a naplórásra fordított idő is egyféle pazarlás, más oldalról pedig – ezt ugyancsak Camus írja Du Gard-ral kapcsolatban –, hogy „az ember és a mű ugyanabban a türelmes erőfeszítésben kovácsolódtott ki: a *magányban*” (Kiemelés G. S.).

Tegyem hozzá: mindenkiben külön-külön és más-más *magányban*!

Röviden: ezek után mélységesen egyetértek S. Beckettal abban, hogy „A világ teremtése nem egyszerre és nem mindenkorra történt, hanem mindennap újra meg újra bekövetkezik.”

Ezt olvasva akár derűlátó is lehetnék az olvasást és az írást illetően...

Ha nem ismerném azt az alig elhanyagolható mondatot is, hogy „a halál minden halhatatlanság utáni vágyból kigyógyít”.

De ismerem!

Sőt! El is hiszem...

Január 22., kedd. Hivatalosan a Magyar Kultúra Napja – állítólag Kölcsey ezen a napon írta a Himnuszt. Én azonban azt gondolom, hogy miután véglegesítette a szövegét, azt követően írta alá a dátumot. Hogy mikor kezdte, s hogy hány napot-hónapot dolgozott rajta, azt csupán Ő tudná megmondani, de azt hiszem, jobb, ha nem tudjuk, hányadik fogalmazvány lett a végleges – a január 22-ei.

Ha költő eleink munkáit lapozgatom, úgy tűnik fel előttem, hogy az ő idejünkben – a XX. század előtti történelmünkben – divat volt, hogy a szerző a neve mellé a vers megírásának a dátumát is odaírja. Azt hiszem, egy-egy költő életművének tanulmányozásakor ezek a dátumok az eligazodás jelzőkövei, amiként a ránk maradt felbecsülhetetlen értékű kéziratok is. Olykor a kézírásokból kitetszik még az a kevesek által ismert *kü z d e l e m* is, amelyet egy-egy szó, rímpár megszületéséért vívott meg a szerző – önmagával. És egyébként is: egy-egy vers kézírata önmagában is csupa szépség, akárha a versben levő gondolat mögött a grafika erővonalai feszítenék szét a Mindenséget, s emelnék a kézzel írt sorok ritmusát a magasságokba...

Röviden: nekem nagyon tetszenek ezek az utókornak szánt dokumentum-üzenetek!

Okát adni nem tudom, mert nem is nagyon gondolkodtam felőle – pedig leírtam néhány száz verset –, hogy keletkezésük dátumát csak igen ritkán jelöltem meg. Mert minek is, ha a versek kézíratait – hanyagságom egyenes következményeként – elszórtam... És még csak nem is érzem hiányukat, netalán maj-

dani értéküket... Csupán az utóbbi években tettem félre egy-egy dossziéba néhányat, de hogy ezekre, a ma már szinte olvashatatlan kézirataimra valaha is kíváncsi lesz valaki, erősen kétlem... Hogy mégis megőriztem belőlük valamennyit, azt hiszem, azért eshetett meg, hogy ne holmi lelkiismeret-furdalással érkezzek meg a „túlsó partra”, hanem azzal, hogy valami használhatót is hagytam itt magam után – ha zömét dátum nélkül is...

Nos az ilyen ünnepi, himnuszos estén a magamfajta öregedő ember egy kicsit már meghatódik, ha néhány percre visszafordul, s feltűnni látja a maga mögött hagyott történelem eligazító jeleit.

...Vacsora előtt kint voltunk Évával sétálni. Északi szél fúj és ólmos eső esik...

Ugyan mivel foglalkozhatott Kölcsey a maga idejében ilyen zimankós estén?

Tudom, a kérdésben ott a válasz is: himnuszt írt! A mi himnuszunkat.

Isten áld meg Kölcseyt – együtt maradékaival.

Január 24., csütörtök. Ha valami nem jön közbe, holnap befejezem a tavalyi napló másolását. Ez a reménység abból fakad, hogy ma délelőtt és délután is dolgoztam annak ellenére, hogy olykor alig-alig találtam meg a klaviatúrán a megfelelő betűt. Lehet, hogy ez adja a „győzelem” í z é t... A lényegen ez természetesen semmit sem változtat. Mostanában sok minden megtörténik velem, ami „váratlan” vagy „furcsa,” s amit nem tudok követni... Mintha megfeledkeznék arról, amit éppen teszek... Az egészben az a legzavaróbb számomra, hogy tudom ezt... A kihagyásokat, az eltűnő, soha vissza nem idézhető gondolatokat, s úgy érzem, csupán az marad meg belőlem, amit leírok.

És időnként már abban sem vagyok biztos, hogy amiről azt hittem, hogy leírtam, az sem tárgyiasult valósággá. Szinte minden reggel azzal ébredek, hogy tegnap megint nem végeztem el valamit, s hogy az a v a l a m i hiányzik... Nos, a jövő héten egy egész napot arra fordítok, hogy leírjam mindazt, ami eszembe jut, amit képes vagyok felidézni, megragadni és rögzíteni. Úgy döntöttem, hogy mindezt a maga nyersségében egyenest a számítógépbe írom...

Aztán lesz, ahogy lesz.

Január 26., szombat. Nagyon röviden, mert a délutánt félig öntudatlan szédülésben kínlódtam végig, s még most is alig állok a lábamon. Izomfájdalmak, szédülés, néha tudatzavar, s amit még soha nem éreztem – elszibbadt az ajkam! És még most is időnként buta hóhullámok követik egymást...

Nemsokára lefekszem, de egyáltalán nem vagyok biztos abban, hogy meglátom a holnapi napébredést. Pedig holnapra még voltak terveim. Mintha nem is a földön lennék, időnként el-elbillenek, hol jobbra, hol meg balra – teljesen elbizonytalanodtam, s keményen kell koncentrálnom, ha valamit el akarok érni vagy megtalálni, megcselekedni – mint például írni.

Abba is hagyom.

De: gyönyörű havas-fagyos, teliholdas az éjszaka – látható benne a Minden-ség hozzánk eső kiterjedése...

Csodálatos és szomorú itt hagyni...

Na, kezdem elveszíteni a humoromat. Már ha volt valaha is – ám az is inkább önirónia: hogy hát mi volt ez az egész háromnegyed század, amit a sajátomnak véltem?!...

Valóban – MI VOLT?

A válasz bizony hiányzik...

Január 27., vasárnap. A tegnap esti kérdés önmagát válaszolta meg. Ez a mondat a legfőbb bizonyíték erre. Nem vagyok még igazából rendben, de minden mai dolgomat – nem mindig könnyen, de – el tudtam végezni. Éjfél után fölébredtem, s voltam kint megnézni az éjszakát, ugyan az altatótól kicsit habókásan jártam, de – s ez a lényeg! – tudtam járni! Ma pedig sokat foglalkoztam azzal, hogy melyik legyen az a nap, amelyet – elgondolásom szerint – végigírok, mégpedig kora reggeltől addig, amíg képes leszek a munkára. Azt hiszem – attól függően, hogy hogyan érzem majd magamat – szerdán vagy csütörtökön fogok neki a kísérletnek.

Majd meglátom.

Délután még egy verset is írtam, de nem tudom, mit kezdjek vele. A *MOST*-ba nem illik, ám a szerdai vagy a csütörtöki nap amolyan invokációja lehetne. Ide másolom, nehogy a szemétkosárba kerüljön, mert egy cetlire firkáltam le. A címe legyen:

VIRRADAT

integtetget hóval hegyélekkal
egeket szakasztó jegekkel
látni belülről tör s török
nyíló sebek vérrel öntözik
saját egét festi egyre
kékre zöldre tűz-veresre
fölszáll s közben itt marad
elhiteti hogy valál s hogy vagy
lázban didergőn egyedül
jövődben immár jövőtlenül
akár egy megkésett gondolat része
amelyben megtörténik a béke
a csend kitágul magából
hazátlansággá a hazából
havakkal száll sajog fagyokkal
hallgat bennem halálos hajnalokkal

Telefonok: Mama, Satya, Andor, Béla.

Följegyzendő esemény: Endrének kiesett az első tejfoga. Nemsokára legény lesz. Az bizony!

Január 29. kedd., Vilma az előbb hívott – mamának magas a láza, nem beszél. Így mindenre föl kell készülnünk.

Január 31., csütörtök. Mamát ma bevitték Komáromba, a kórházba. Már nincs láza, infúziót kapott, s Vilma szerint van remény, hogy rendbe jön – vagyis van reményem, hogy még láthatom.

Hozzáfogtam az *Egy nap emlékei*hez (munkacím), egyenesen a számítógépbe írom, s úgy tűnik, lassan megtanulhatom ezt a „módszert” is. Időnként még élvezem is. Csak az rettent, hogy ha esetleg valami hibát vétek – mondjuk rossz billentyűt találok leütni –, minden, amit leírtam, eltűnik visszahozhatatlanul. Ezért, azt hiszem, e kísérlet után visszatérek a tollhoz és a papírhoz... Ha a gépben levő szöveget el találok „veszíteni”, a papíron levő megmarad, és újra másolhatom. Íme: az előny és a hátrány – egymás mellett.

Február 1., péntek. Reggel óta dolgoztam. Írom az „Egy nap emlékei” című improvizációt – hogy mi minden fér el egyetlen napban... Az biztos, hogy ez egy egészen különleges vállalkozás, és pokoli önfegyelmet és koncentrációt igényel. Meg hogy legyen olyan belső konstrukció, amely megtartja a súlyát, és egységesíti. És hogy mire megyek vele, vagyis magammal, az hamarosan kiderül. Ami viszont tény, elértem, sőt túl is jutottam a húszezredik karakteren...

Még annyit, hogy délután – mert kellett a pihentető-frissítő mozgás – lementem sétálni a síkra, elgyalogoltam a Kanyapta gátján, fel Nagyida felé, egészen odáig, ahol az Ida patak és a Kanyapta találkozik. A két patak közötti kukoricatarlón legalább ezer vadkacsát láttam, a tiszta horizontot szinte teljesen eltakarták, ha felröppent néhány csapat. A gácsérok már színes nászruhában díszellegnek – az egész látvány: ígérlet az őszi vadászszezonra – ha elérek odáig.

Amikor pedig visszafelé jöttem, a teljesen sima vízfelület mélyén a mozdulatlannak tűnő magasságot láttam – mintegy tükröt a tükörben!

Február 2., szombat. Átolvastam és kijavítottam az *Egy nap emlékeit*, és délután még hozzáírtam néhány fejezetet v a l a m e l y i k t e g n a p r ó l .

Úgy találok, hogy egészen érdekes, ahogy alakul – már-már megdicsértem magamat az ötletért. Egészen különösnek látom a mostanra kialakult szerkezetet, ahogy az időrétegek összesimulnak ebben a hármas jelenben, amely önmagát alakítja-szerkeszti-szervezi tovább, rétegről rétegre. Egészen izgalmas poétikai alakzatok keletkeznek, amelyek tágulnak és összezsugorodnak – mozgásuk egészen k o z m i k u s jellegű.

Tágulás és zsugorodás!

Én azt hiszem ebben a pillanatban, hogy ez lenne – lehetne – a legizgalmasabb „elméleti” megoldás, ha sikerülne ezt az örök jelen-idejű mozgást valamilyen módon leírni vagy beleírni ebbe a történetbe.

Úgy találok, hogy hihetetlenül tágas és kimeríthetetlen út és lehetőség van még mindig az irodalom megújítására, mert ahogy tapasztalom, folyamatosan

belülről újítja önmagát... Ha a természetben létezik szűznemzés, miért ne lehetne hasonlóan az irodalomban is?!

Miért ne termékenyíthetné meg az irodalom is önmagát?!

De itt abba is hagyom, mert rettenetesen elfáradtam, s a hajnal óta szakadó eső rendesen elbutított.

Az előbb Vilma hívott, mama továbbra is a kórházban van, tisztességes el-látást kap, de az állapota változatlan.

Sándor pedig vissza érkezett Brémából Hamburgba, tele autós élményekkel, s hogy a múlt század legszebb autóit fényképezte, s hogy a felvételekből majd küld párat a jövő héten.

Február 3., vasárnap. Miskolcon voltam, Éva jött haza Veresegyházról, sajnos, betegen.

Az előbb pedig eldöntöttem, hogy az *Egy nap emlékeinek* a címét megváltoztatom, mégpedig *HÁRMAS JELENre*, aminek a lényege az, ami elmúlt, ami most történik, s ami megtörténhet az egymásra rétegződő létezésben. Erről már korábban is gondolkodtam, de – mivel az egész állandó fejlődésben van, még mindig nem zárható le...

Azt hiszem, az örök nyitottság a lényege.

S ez a nyitottság elméletileg is bizonyítható: ez a vég telen.

Február 5., kedd. Megjelent Évusunk tanulmánykötete!

Meg az én *Egybegyűjtött...* XII. kötete Az Egy és az Egész I.

Tegnap este pedig abszolváltam egy 80 perces beszélgetést a szépsi televízióban – egyenes adásban.

Ennyi meglepetés két napban – leírni is sok.

A tévzés egy kicsit elfárasztott, s úgy találtam, hogy féloldalasra sikerült, mert az irodalom már-már kimaradt belőle. Amolyan tágabb kalandozásnak nevezhetném az elmondottakat az elmúlt háromnegyed-század hegyei és völgyei között. A fiúk azt ígérték, hogy készítenek számomra két másolatot belőle. Ha visszahallgathatom, azt hiszem, akkor alkothatok majd róla – és magamról – objektív véleményt. A lényeg, hogy azért nem tévedtem el menet közben... Ma pedig tovább folytattam az *Egy nap emlékeit*, s azt hiszem, amit leírtam, használható szöveg. Szóval, haladok „benne és vele”, de hogy meddig még, arra aligha lehetne most érdemi választ találni. Nem is fontos! Csak ilyenkor mindig eszembe jut az arányok kérdése. Mert nem mindegy, hogy mi meddig ér.

Vagy az, hogy én meddig érek.

Esetleg, hogy meddig távolodok el magamtól – az írásban.

Lehetőségeim határai mikor s hol tűnnek elő majd?

Melyik horizontba ütközök *azon a napom*?

Február 11., hétfő. Délután „visszabetegedtem”. Teljesen használhatatlan állapotba kerültem. De előtte még portréfotózás az MMA számára. Ráment másfél

óráim, mert a fotós eltévedt a faluban, belecsúszott az árokba, de végül sikerült baj nélkül kimenteni... Azt hiszem, fogalma sincs arról, hogy mivel foglalkozom. A „portré” öt perc alatt elkészült... Itt be is fejezem a napot, zúg a fejem, lehet, hogy lázam van.

Február 12., kedd. Ma mindenfélét összeolvastam, mert hurcolkodás közben Évus könyveit is át kellett vinni a másik szobába – a jövő héten jönnek a mester urak befejezni az öt évvel ezelőtt megkezdett „felújítást”. Egyebek mellett megkerült Czine M. *Nép és irodalom* című munkájának második kötete is. Miskától kaptam, azt hiszem, a könyv megjelenésének a napján Budapesten. Még egy rövid áldomást is ittunk a könyvesbolt kirakata előtt...

De kezembe akadt Stefan Drug Laco Novomesky ifjúságáról (?) írt *Dobry den clovek* című vaskos kötete is, amely 1983-ban látott napvilágot, s amelyet én a benne levő dedikáció szerint 1984. V. 2-án kaptam St. Drugtól, amikor Kassán és Szepsiben szerveztünk író-olvasó találkozót az akkori Fábry Napokon, bemutatván a szerzőt, nemkülönben a közel hatszáz oldalas Novomestky-monográfiát... Most azonban – mert a hurcolkodások közben a könyv elkeveredett – jól „átlapoztam”, s olyan egészen hihetetlen összefüggések bontakoztak ki, amelyek nem ilyen napi gyors bejegyzést érdemelnek. Mert például volt-e, lehetett-e összefüggés K. H. Mácha exhumációja – a csehek miután létrejött a „protekturátus”, Máchat Prágában újratemették. Litomicből a költő hamvait, halála után száz évvel – hogy ne német földben nyugodjék – a Szudéta-vidékről Prágába szállították, s ott temették el...

J. Sotolának az egyik legizgalmasabb verseskötete a *Hvezda Ypsilon* 1962-ben jelent meg, amelyben a MÁJ (Május) c. elbeszélő költemény szerzőjéről ír. A vers címe: Na smrt Karla Hynka Máchy. Először azt gondoltam, van a Sotola-vers és Mácha újratemetésének valami köze egymáshoz. Ám ahogy Drug szövegeit – a kommentárokkal együtt – egymás mellé állítottam, ezt a gondolatot kizárhattam. Nincs is különösebb jelentősége. Más irányban igen! De! Egy olyan kor lenyomatai, amelyek sok más eseményt-történetet felidéznek a maga fajta öregemberben. Tudom pl., hogy Sotola valahol a mi tájainkon töltötte a tényleges katonaidejét. Verset is írt erről – ha lesz időm előkerítem...

...Szóval ebből az egészből kihámozható, hogy a történelem, az irodalom, a költészet körforgása miként sodor elénk egészen abszurd összefüggéseket vagy azok lehetőségének megélhetőségét. S ebből most az a legabszurdabb, hogy pár nappal ezelőtt Sotolának egyik verséből idéztem három sort:

do Prahy vezou Karla Hynka ve státní rakvi,
má upálené prsty na rukou, je tma,
a vrazdy se stanou

(állami koporsóban Viszik Prágába Karl Hynkát
kezén ujjai megperzselődtek, sötét van,
s a gyilkosságok megtörténnek)

Szóval ez, ennyi kell ahhoz, hogy a ma leírtak és a pár nappal ezelőtti gondolatok itt találkozzanak.

Február 14., csütörtök. A nagybőjt azzal kezdődött, hogy egy napot – „hamvazószerdát” – kihagytam. A minapiak folytatását pedig a körülmények lehetlenné tették. Nagy bajba jutottam. Egyre inkább az uralkodik el bennem, hogy értelmét veszítette az írás, ilyen irányú erőfeszítéseim teljesen fölöslegesek... Főleg az foglalkoztat, hogy az egészet egyszer s mindenkorra lezárom. Azonban ha így cselekszem, mi lesz az életem további értelme?!

Ebben az a döntő, hogy a lezárás a veszteséget vetíti elé.

Nem volna jobb a végső megoldást választani?

Valójában innentől számítva már az az igazi kérdés, hogy az ember miért ragaszkodik az életéhez vagy ahhoz, ami még abból megmaradt számára...

Józan elmével ezt a maradékot meddig lehet határok közé szorítani? S vajon képessé válhatok-e arra, hogy fölismerjem: a palánkok mikor kezdenek beomlani?...

Eddig az írás adott bizonyosságot arról, hogy a maradékot még megörökíthetem. De azt érzem: egyre fogy az ebben való biztonságom, s a meggyőződésem arról, hogy ez fontos! Mégpedig azért, mert elfogy – vagy már el is fogyott az a közeg, nagy szóval: a nemzet –, amely (talán) hasznát vehetné.

Sokszorosan összetörték az utóbbi napok.

A nagybőjt visszaadhatna valamit a reménységből, hogy kitisztul, vagy jobbra változik a bennem levő mai nyomorúság...

Február 18., hétfő. Belefogtunk a „hátsó szoba” felújításába. Erről többet nem is érdemes írni, bárha az „építkezés” létezésünk folyamatos része vagy velejárója.

Más: több mint egy hete nem tudok megszabadulni az influenzától. Teljesen kifáraszt, nyavalyás vénemberré degradál, és minden érdemi munkára alkalmatlanná aláz. Az az igazság persze, hogy eléggé elbizonytalanodtam abban, hogy mi is az „érdemi munka”?! Egy vers? Néhány jegyzet vagy gondolat leírása? Végül is: kinek írok? Kinek írhatok még?

Falat vakolni, betonozni – azt igen!

De írni?...

Február 19., kedd. Visszatért a fehérség – odakint fél óra alatt újra tél lett. Köszöngetnek egymásnak a lugasra leszálló hópihék: itt vagyunk, megérkeztünk. Én meg hallgatom ezt a „sötét fehérséget”, ahogy egyhangúan ismétli önmagát, ismétel valami elmondhatatlanul szép és soha nem rögzíthető monotonitást: magasságok áradását a csend foglatában...

Van, lehet ilyen?

Miért is ne lehetne?

Csak el kell hinni estéli létezését – s benne a holnap világosságát...

Február 20., szerda. Akár sikernek is nevezhetném a ma történeteket. Reggel elszállították Évus szobájából a felvágott betontörmeléket, aztán helyére szigetelés és betonalap került. Szóval a vártnál jobb a felújítás üteme.

Azonban az „új” I. Sz. második száma több mint lehangoló – összesen talán 4-5 hazai szerző – a többinek a nevét se hallottam, ami meglehet az én hibám, de nem is ez a baj, hanem hogy amit olvasok a lapban, arra M. Butor hatvan évvel ezelőtti megállapítása illik rá a legpontosabban: „még a paródia nevet sem érdemli meg”. Mert „árnyak árnyainak árnyai ezek”.

Minden csak szöveg, nyelvi zúzalék gondolatok nélkül...

Február 24., vasárnap. Hajnalban eső ébresztett. Valahogy nem illett a februárhoz – főleg amikor a maradék, „elrongyolódott” hófoltokat is megmutatta a virradat.

Kusza, elmosódó képeket őrzök magamban – lehet, hogy még az éjfél utáni fél altató butító hatásának eredményeként... Nem szeretem az ilyen bizonytalanságokat magamban. Mert folyamatosan arra figyelmeztetnek, hogy vénülvén, apad a bennem eddig még megmaradt önfegyelem... S hogy annak hiánya napjaim ritmusát is föllazíthatja, s ebből következően írásaim szintjét is. Ezek az elő-előbukkanó jelek vagy jelzések igen sivár jövőképet vetítenek elém. Feltehetően egyre közelebb kerülök egy olyan zéró ponthoz, amikor – ha képes leszek ezt felismerni majd – illik abbahagyni az írást...

...Amikor elérkezik a *sötétség*.

***

HÁBORÚ Egy minapi gondolat: Jól harcolni azt jelenti, hogy életben maradni! Vagyis a jó katona életben marad, hogy tovább harcolhasson.

Február 25., hétfő. Elfárasztott a tél – ez a gondolat délután született meg bennem a semmiből. Csak álltam az udvar közepén, s néztem a lassan elfogyó hófoltokat, a hólé kicsi erecskéit, ahogy igyekeztek valami felé, amiként egy megszülető gondolat is... Hogy aztán elérnek-e valahová, azt a legmélyebb titok fedi. S ha célhoz is érnek, lesz-é valakinek belőlük haszna? Hoznak-e valamilyen feloldást példának okáért a bennem levő, télokozta valós vagy elhíttett fáradtságra? Mi és milyen lesz a folytatás?

Tudom: a kérdés nem helyénvaló, de ott van mögötte Heidegger bölcsessége: „Minden kérdés keresés.” És föltehetően minden napunknak ez a lényege.

Hogy aztán megtaláljuk-e magunkat benne, az megint csak kérdés és – keresés...

Február 28., csütörtök. Ez reggeli kérdés: Miért halt meg 50 millió ember 1938 és 1945 között? Folytatólagosan, már most, amikor rám esteledett: az első világháború embervesztesége – Fábrynál olvastam valahol ezt az adatot – tízmillióra becsülhető. Az életben maradt nyomorékok számát a statisztika nem jelöli. Vagyis a XX. század két „nagy” és több „kisebb” mellékháborújának becsült

végösszegzése meghaladja a százmilliós veszteséget – katonában. A civil lakosság adatait soha sehol nem vették számításba igazán. Én azt hiszem, hogy az is sok milliót jelent. Csak Leningrádban több mint fél millió civil pusztult el. Aztán ott van Hiroshima, Nagaszaki, a szovjet és a többi európai nagyváros százezres tömegei... Meg Vietnam, Korea stb.

Ha ezeket a hozzávetőleges adatokat összeadjuk, az együttes emberveszteség simán elérheti a százhusz milliót. Azt pedig soha senki meg se kísérelte „meggaccolni”, hogy ekkora embertömeg utódaiban – a meg-nem születettekkel egyetemben – csupán másodízigen számolva – mekkora hiányt jelent?!

Amikor a HÁBORÚKRÓL írok majd, ezeket a kérdéseket – hiányokat – is megpróbálom leírni. És arról sem szabad megfeledkezni, hogy milyen volt az élővilág egyéb vesztesége együtt az „épített környezet” pusztulásával...

Néha, amikor erről az elvégzendő földatról gondolkodom, szinte megoldhatatlannak érzem a teljesíthetőségét. Azért is írom ide a naplóba az ezzel kapcsolatos kétségeimet, hogy legalább valamilyen nyoma maradjon szándékaimnak.

Hogy mivé – milyenné – lehetett volna ez a világ, ha az emberi tudást nem fordították volna az ember ellen!...

De ami megtörtént – megtörtént!

Mára a hibaigazítás lehetősége is végleg elveszett.

Folyamatosan tovább pusztítjuk egymást – értelmetlenül.

Március 2., vasárnap. A két nappal ezelőtti bejegyzéshez egy mottónak használható Sotola-verset, pontosabban egy sort a *Rocník 24* című válogatott kötetéből, a Nákazából (Fertőzés) másolok ide:

„jak skrytá nákaza v nás válka roste dál”

(mint rejtett fertőzés nő bennünk tovább a háború)

Nos, ez olyan fertőzés, amely ellen ezer évek óta nem találunk hatásos antibiotikumot. Lényegét ugyan ismerjük – valóban ismerjük? –, ám ellene igazából soha semmi érdemlegeset nem tettünk. Így a pestis, a kolera, a rák és a többi természetes veszedelmek a háború rejtett fertőzésének és az abból következő emberi veszteségeknek a nyomába se léphetnek. Mert a „természetes fertőzések” keletkeznek és elmúlnak, a háborúkat azonban előre megtervezik és folyamatosan végrehajtják. Mert ez ü z l e t !! Sotola verssora arra figyelmeztet, hogy lényegében ennek a pusztításnak a vírusa az emberi génekben hagyományozódik generációkról generációkra – egészen a végsőkig – az emberiség önfelszámolásáig.

Lehet-e ennél szomorúbb felismeréssel zárni egy ilyen szép, márciusi napot, mint amilyen a mai volt?!

Aligha...

Március 4., hétfő. A legfontosabb: ma két szemészeti vizsgálatot abszolváltam Kassán, s a végeredmény: „az állapota változatlan”. Vagyis az elmúlt egy évben nem rosszabbodott a „kezdődő glaukóma”. Csak az ilyen kivizsgálásokban az a szörnyű, hogy a hosszú várakozások borzalmasan elfárasztanak. Tetejére

most – mert tegnapelőtt elestem, s a térdemet „nagyon megütöttem” – se ülni, se állni nem igen tudok. (A jobb térdemen kb. ötcentis hasadás van...) Szóval a mai kassai két szemlére még ez a nyomorúság is rányomta a bélyegét. De vagyok – ahogy vagyok.

Délután pedig végleges elhatározásra jutottam abban, hogy *Az Egy és az Egész* 2. kötetéből kivesszem *A rák évadát*, s helyére a *Kitágult napot* teszem. Az utóbbi négy verseskötet pedig majd a „valahányadik” egybegyűjtött kötetbe fogom össze...

Tervek, tervek... Hogy aztán mi valósul meg belőlük, arról sejtelmem sincs ebben a pillanatban.

Az elképzelt változtatást is ez indokolja! Hogy legalább az váljék szerves egésszé – Egygyé –, ami már készen van.

Mindez pedig azzal jár együtt, hogy a „kiegészítéseket” újra kell olvasnom és kijavítanom – legalább a betűhibákat... Ez ugyan komoly időpocsékolás, de kikerülhetetlen elvégezni való.

Március 5., kedd. Nincs sok kedvem a mai estéhez annak ellenére, hogy eljuttam *idáig*. Délelőtt Szepsiben voltam, bedöglött a Favorit, szerelőt kellett hívnom, akkumlátorcsere – végül sikerült hazaautóznom. Közben a reflux! A világ minden keserűségét a számban éreztem, enyhe görcseim keletkeztek, s eltartott délig, amíg úgy-ahogy magamhoz tértem. Hát ezért nincs sok kedvem a mai estéhez egyrészt, másrészt, hogy délelőtti elképzeléseimből nem lett semmi. Holott azokat a változtatásokat szándékoztam átnézni a számítógépben, amikről tegnap döntöttem. Délután még a diófák alatt összegereblyézett törmelékot szedtem össze, meg a lugas földről elérhető részeit metszettem meg.

Igaz, még Koncsol Laci hívott, hogy szombaton a Mátyás-templomban bemutatják a *Csontok* c. verséből készült kórusművet, amit – így távolról – az ökumenia diadalának is nevezhetnék, hiszen Laci a verset szülei emlékére írta – édesapja ref. lelkész volt –, s hogy egy papfiú verséből készült kórusművet éneklik majd a katolikus székesegyházban... Mindezt meghallgatván, Lacinak azt találtam mondani, hogy íme itt az ok, amiért az aktuális római pápa nyugdíjba vonult...

Hogy miket művel velünk a történelem!

Már az is különleges esemény volt, amikor az egykori Hitler-jugend tagjából pápa lett, s hogy hatszáz év után van a katolikus egyháznak nyugdíjas pápája... Ugyan mekkora lehet egy nyugdíjas pápa havi appanázsa?...

Március 6., szerda. Reggel hat óra előtt voltam kint az udvaron, megnézni a napébredés megunthatatlan színeit és csodáját, amikor a szélszaggatta felhőrongyok között megszületik a fény, s átragyog az ezüstfenyők tűlevelein, majd elérkezik ide a konyhába, ahol – ha itt van – Dénes unokámmal szoktunk volt gyönyörködni ebben a korai látványban...

Miután hosszan csodáltam a felemelkedő napot, arról döntöttem magamban, hogy – lesz, ahogy lesz – ma megmetszem a lugast. Igaz, a térdem még fáj, las-

san gyógyul a múlt heti „baleset” után, végtére is valahogy csak megoldom a létrán állást, és nem kerülök megint bajba... Aztán a reggeli tornát – kicsit lazábbra fogva, kicsit óvatosan, de elvégeztem. És délre a lugast rendbe tettem, sőt, a lenyesett venyigét is eltakarítottam, hogy ha egy kicsit kiszárad, gyorsan ellobbanjon saját tűzében.

Azt is illik ide rögzíteni, hogy a létrán állás igencsak megviselte a lábaimat. Röviden: illene beismerni, hogy az ilyen munkákat elég nagy felelőtlenség vállalnom. A földön állva még nincs különösebb gond, de a légi mutatóványok komoly kockázattal járnak vagy járhatnak. Mert olykor bizony a létra is eldőlhethet. S én is – együtt vele.

Március 7., csütörtök. Tegnap jól döntöttem a lugast illetően, hiszen reggel óta pötyörészget az eső, illetve most már „rendesen” esik.

Ilyenkor mindig arra gondolok, hogy minden és mindennemű elvégzett munka után egyféle nyugalmat érez az ember – látja szorgalma értelmét. Még akkor is, ha az kevésnek is tűnik. Ez a befejezett jövő nemcsak a fizikai munkára vonatkozik, hanem a szellemiekre is! Ha például sikerül egy jó mondatot leírni, vagy egy verssor rímeit összeilleszteni, hogy felcsendüljenek a strófa végén teljes szépségében az anyanyelvnek...

Mert ami elkészült, az biztonságot ad arra nézvést, hogy képesek vagyunk a folytatásra.

Teszem azt, az eső megelőzésére – mint a tegnapi napon.

...A minapi „pápistaságom” következménye – merthogy kutyául térdre estem – lassan javul, délután a jobb térdemről levettem a kötést, a seb szépen heged, s már „hegyesen járok” vagy inkább „legényesen”? Hát ahogy a garázs előtti betonkockára nézek, bizony nagy szerencsének mondható, hogy a „letérdeplést” követően nem törtek darabokra csontjaim. De: vagyok és járok...

Március 8., péntek. Satya derűsen, jókedvvel érkezett meg Hamburgból, hát így a repülőtérrel hazafelé végigbohóckodtuk az utat. Itthon aztán újra pakolás és irány Veresegyház – az előbb már hívott: rendben megérkezett Évusékhoz, bár Hatvan táján derék viharba került, hogy még villámlott is... Holnap reggel pedig indulnak színi az osztrák sógorok birodalmába.

Mindebből látható, hogy elég mozgalmas volt ez a péntek.

Míg ide körmölöm, hogy Tózsér hívott, hogy valaki Komáromból kereste, mégpedig azért, mert a Komáromi Jókai Napok elnevezéséről azt hallotta, hogy néhányan – írók, költők – akkor, a hatvanas évek elején, ezt Búcsón fundáltak volna ki. Ez nincs egészen így, mert Pozsonyból Komáromba utazva – együtt Dubával, Ozsvaddal, Tóth Elemérral én vettem fel ott, a vonatban, hogy a rendezvénynek nevet kéne adni. Komáromban aztán ezzel a javaslatommal elő is hozakodtam. A Csemadokról írt könyvemben *A SZÖVETSÉG*ben ezt részletesen leírtam és dokumentáltam.

Most még egy aprósággal egészíteném ki, mert ez az epizód a könyvből kimaradt. Tehát: utazás közben azzal szórakoztunk, hogy közösen írtunk egy

verset. Mindenki hozzáírt az előző verssorhoz egy következőt, mégpedig úgy, hogy az előző versorból csak az utolsó szót ismerte – az övének erre kellett rímelnie. Mivel Cselényi Nagymegyeren csatlakozott hozzánk, a verset neki szántuk amolyan adjonisten helyett. Én ezt a sort írtam: „Előtted, Nagymegyér száz szüze térdepel.” Tóth Elemér pedig a következő szellemes sorral fejezte be: „Te drága kis dugó, te drága nagy begyer.”

Ennyire emlékszem az akkori „közös alkotásból”, s ebből lett az alábbi négy-soros gyönyörűség:

Előtted Nagymegyér
száz szüze térdepel,
te drága kis dugó,
te drága nagy begyer!

Az pedig ma már kultúrhistoria tény, hogy 1963-ban akkori javaslatom eredményekén, aminek az idén májusban lesz ötven éve, lett az Országos Szavaló-versenyből az I. Komáromi Jókai Napok 1964-ben. Onnantól számítva a Jókai Napok a legrangosabb nemzetiségi rendezvényünk volt – egyenrangú a Hviezdoslav- és a Wolker-napokkal. Ugyanakkor az is tény, hogy néhányan velem jöttek az említett urak közül Komáromból Búcsra, apám borát megköstolni – vagyis az se kizárt, hogy odahaza is szóba került a Jókai Napok kérdése. Miért is ne? Búcs olyan hely, ahol országos jelentőségű rendezvényekről dönteni lehetett...

Március 9., szombat. Nietzsche ezt kérdezi: „ha a levelek megsárgulnak, ok ez a panaszra?”

Én pedig azt kérdezem: ha a fák lombja kizöldül, ok ez a reményre?

Hogyan élhető meg, s hogyan értelmezhető a kettő között levő különbség?

Nem a születés és az elmúlás, hanem az elmúlás és a születés közötti létezés?!

***

Az elmúlt években – a rák utáni időmben – megtanultam közlekedni az éjszákák sötétjében, megtanultam tájékozódni is – így van némi fogalmam és elképzelésem arról, miként élnek és mozognak világtalan embertársaim.

A különbség – vagy: könnyebbség számomra –, hogy én azt követően mozgok biztonságosan a sötét szobákban, bútorok és ajtók között, mert korábban ugyanebben a „tájban és térben” mindent látva ismertem meg...

Minden tárgyat, minden akadályt.

Az a rányok tudását, a lépéseket, a tapintás szerepét. Ma már, azt hiszem, ha egy vak emberről írnék novellát, megközelítő pontossággal lennék képes leírni világunkban való mozgását. (?)

***

Satya délután telefonált – rendben megérkeztek az Alpokba. Valahová.

Március 10., vasárnap. Azt tapasztalom, hogy ha valamire erősebben koncentrálok, idő múltával szédülést érzek. Tudni vélem okát is – a vércukorszint gyakori és gyors ingadozása –, megoldás is van rá (szőlőcukor), ennek ellenére gyakorisága több mint nyugtalanító. Bizonytalanná tesz, hiszen nagyobb baj előidézője is lehet. Például ha autóvezetés közben ér utol – megtörtént már több alkalommal –, és nem vagyok biztos abban, hogy mindig úrrá tudok lenni fellette. Főleg ha egyedül vagyok. Annak ellenére, hogy elővigyázatosságból mindig ott van a kezem ügyében a szőlőcukor meg a piskóta... A tea is!

Mindezt azért írtam ide, mert délelőtt, amikor e napló korábbi fejezeteit igyekeztem volna a számítógépbe másolni, alig fél órányi munka után egyszer csak billegni kezdett velem a világ. Igen kellemetlen pillanatokát éltem meg, s fél óra kellett ahhoz, hogy helyreálljon és megszilárduljon a világ rendje bennem és kívülem...

Még annyit, hogy most már biztosan kitavaszkodik, s hamarosan, mert látam néhány bíbicet repülni, s itt vannak az örvösgalambok is. Márpedig ha ezek itt vannak, akkor megérkeztek a szalonkák is. Következésképpen a jövő héten, ahogy Satya hazaérkezik, megnézzük, hogy repülnek-e a hosszú csőrű madarak – a kikelet igazi hírnökei... Aztán ha sikerül, lövünk is egyet-egyét közülük.

Március 12., kedd. Tegnap az MMA-ból hívtak, hogy a kassai, készülő Márai megemlékezésre vállalnék-e egy előadást. Mivel néhány napja foglalkoztam magam is – eléggé tétovázva ugyan – ezzel a gondolattal, sőt volt is miből egybeszerkesztenem egy használható korreferátumot, beadtam a derekamat, s ma délelőtt el is készítettem az összefoglalót, „Márai és a város” címmel. Azt hiszem, a kassaiak meg a nem kassaiak is megdöbbenek majd, ha felolvasom ezt a történelmi – mai – „végösszegzést” Márai „hazatéréséről”.

Komáromból pedig Varga Anna hívott – ő kereste meg Tőzséert – a Jókai Napok ügyében. Az idén lesz kereken ötven éve annak, hogy a Komáromi Magyar Gimnázium aulájában javaslatot tettem arra, hogy az Országos Szavalóversenyt kereszteljük át Komáromi Jókai Napokra. Anna meghívott az idei rendezvényre, ahol az évforduló alkalmából egy kerekasztal-beszélgetést szerveznek. Megígértem, hogy elmegyek, hiszen nélkülem – feltehetően – soha nem lettek volna Jókai Napok Komáromban.

De lettek!

Az *A Szövetség* című könyvemben elég sokat írtam, ill. publikáltam az ottani eseményekről. Igaz, egy alkalommal a bírálóbizottság elnöke is voltam. Sőt amikor Szencen laktam, Radnóti Eclogáiból rendeztem irodalmi színpadot, s – bizony! – én nyertem el a „legjobb összeállítás díját” – valamikor a hatvanas évek derekán...

Március 13., szerda. E nap első számú eseménye, hogy egy dél-amerikai öregembert I. Ferenc néven pápává választottak Rómában.

Itt nálunk pedig esett egy kevés eső, az elkövetkező napokban pedig azt jósolják, hogy visszatér a tél. Aminek egyáltalán nem örülök – főleg előregedett csontjaim miatt.

Encsen is voltunk, lemosó vegyszert meg egy ötliteres permetezőt vásároltunk, mert a régi használhatatlanná silányodott.

Írni kéne, de egyre nyomorultabbnak érzem magamat, s néha egy bokor megmetszését fontosabbnak találom holmi okoskodásnál. S bizony mondom, ilyenkor nem nagyon kedvelem magamat magamban – ha ugyan értelmezhető egy ilyen belső kapcsolat az emberben...

Tegnap este pedig még azon töprengtem, hogy az ösztönök terveznek, az értelem pedig a terveket felülbírálja. (Megváltoztatja?)

Lehetséges, hogy amit az ember leír, az az ösztön és az értelem alkujának az eredménye?! Netán szintézise?!

...Évus az előbb telefonált: hazaérték baj nélkül az Alpokból. Satya pedig holnap délelőtt érkezik Buzitára. Főzők neki babos csipetkét csülökkel, mert azt szereti. Pontosabban: leves helyet a csülköt...

Március 18., hétfő. Mert nálunk csak így lehet: március 15-ét csak tegnap ünnepelethettük meg. Tiszta, szikrázó, hideg márciusi vasárnapon.

Ma pedig sok telefon – mert hisz Sándor napja van.

Egyebek mellett Varga Anna hívott, a Jókai Napok ügyében, hogy a „geneziséről” írnék 2-3 oldalnyi összefoglalót a hónap végéig. Megpróbálok szerkeszteni egy használható szöveget, egy kevéske adósságtörlesztést Komáromnak meg a Jókai Napok hozadékának – ifjúságunk akkori szépségeinek. Micsoda névsor kerekedhetne ki akár egy rövidke emlékezésből is! Meg hogy mennyien nincsenek már közöttünk... Irodalmunk portyázó előőrsei, a hatvanas évek csehszlovákiai magyar avantgarde-ja... Akkori elszánásainkból, szándékainkból, terveinkből ma már látható, hogy mi és mennyi teljesedett be – hogy mi lett irodalomná, életművekké... Úgy bizony! Néha azt hiszem, hogy nemzedékem betöltötte szerepét, máskor meg azt gondolom, hogy több volt a veszteség, mint a siker. A lényeg azonban mégis csak az, hogy lett irodalmunk, amelyet minden körülményben vállalhatunk – idáig!

Hogy ami most íródik, az mivé lesz, arról még gondolkodni se igen merek, látván azt a totális (globális?) semlegességet, amit ma reprezentál. Persze meglehet, hogy nincs igazam, hogy rosszul ítélem meg azt, ami napvilágot lát, s mondom – és írom – bárcsak ne lenne igazam...

Árnyakat látok az ég homlokán.

Igen nyomorulttá lett az istenünk...

Március 19., kedd. Egész éjszaka esett a hó – reggel felé pedig már a havas-eső... József-napi latyak. Mivel kimenni lehetetlen volt, elhatároztam, hogy a komáromiaknak tett minapi ígéretemet teljesítem. Délre el is készültem vele. Dolgozatom címe: A Jókai Napok genezise. Azt hiszem, minden fontos mozzanatot

leírtam, ha pedig valami mégis kimaradt, az nem az én, hanem az elmúlt öt évtized hibája. Még szerencse, hogy a legfontosabb eseményeket évekkal ezelőtt lejegyeztem, s így most csupán egybe kellett fogni a leírtakat és a még eddig le-nem-írtakat a mindent megőrző emlékezetből. (?)

Az április eleji – költészet napi – program is nagyjából kialakult. A komáromi meghívót el is küldték, a búcsit magam szerkesztem egybe, csak az érsekújvárit nem ismerem – mármint azt, hogy a KOR-ZÁR milyen szerepet szán nekem a koncertjükön. Rövidesen kiderül majd az is.

Satyával is „kommunikáltunk” – Hamburgban hatvan centi hó esett. Még az a szerencse, hogy Sándorunk vasárnap – prágai kitérővel – baj nélkül megérkezett. Azt mondta: „még tart a kirántott húsból – így nem hal éhen, nem kell aggodnunk, van magához való esze”. Hát legyen is!

A „napzártá” nem valami jó. Kétszer is megbetegedtem – úgy találom, sok volt a mai napra kirótt penzum. Majd kiheverem!

Március 20., szerda. Nemrégiben az ítéletidő letördelte a diófák és a hársfa száraz, elaggott ágait. Hogy a fűnyíró kaszáját tavasz jöttén ne tegyem tönkre, össze kellett gyűjtenem ezeket a lehullott, halott gallyakat. A sok hajlongásnak meg is lett az „eredménye”, a reflux megkeserítette – a szó valódi értelmében – a délutánomat.

Ennek ellenére a komáromi, az érsekújvári és a búcsi találkozókön elmondandó írásaimat előkészítettem. Három prózai „tömböt” és egy versösszeállítást raktam össze *A kitágult napból*, s azt hiszem ez elég is lesz a három találkozó értelmes végbevitelére.

Ami kicsit nyugtalanít, maga az utazás. Eddig még nagyobb gond nem akadt, ám az utóbbi napokban – meglehet a tavaszi időjárási változások következménye ez – gyakoriak a szédülések, fájdalmak, s olykor akár egy órát is eltart, amíg az ilyen „esemény” korrekciója sikerül, és újra helyére kerül minden bennem és körülöttem is.

Március 21., csütörtök. Mostanában az *írást* lényegében a leépülés évekkal ezelőtt elkezdett dokumentálása jelenti. Ma reggel is avégett autóztam be Kassára ebben a márciusi latyakban. Mert bizonyos vitaminokat, ásványi anyagokat jelenlegi állapotában szervezetem nem képes kivonni az elfogyasztott táplálékokból... Nos, azokat pótlandó, havonta injekciók formájában történik a velük való ellátás (pl. B12 vitamin). Hogy aminek működéséhez ez vagy ezek szükségesek, folyamatosan bekerüljenek a szervezet körforgásába. Nemigen hiszem, hogy valaha ezeket a tapasztalatokat valaki valamilyen módon hasznosítani tudja majd, ám dokumentum voltuk bizonyára megér annyit, amit esténként maradék erőmből leírásukra fordítok. Nem, nem vagyok elbutult hipochonder, sem önmagát sajnáltatni akaró vénség, az azonban az igazsághoz tartozik, hogy ez a minden esti naplóírás akár amolyan szellemi narkotikumnak is felfogható... Mert mi egyéb lehet az a kényszer, amely esténként ide hoz a konyhai asztalhoz,

együtt ezzel a buta nagy füzettel – hogy: folytasd!... Hogy folytassam azoknak az észleléseknek és tapasztalatoknak a leírását, amelyek fölé egykor a *Feljegyzések elmenőben* címet pingáltam fel...

Emlékszem, amikor először küldtem belőlük az *Irodalmi Szemlébe*, Fónod Zoltán döbbsen reakciója ez volt: „Hova vagy te elmenőben?!” A főszerkesztői kérdés és döbbsen – akkor 2005-ben – érthető is volt. Mostanra azonban – öt évvel a rák utáni időmben – a leépülés realitása, s az azóta dokumentált folyamatok leírása akár regényként is olvasható, amolyan tényregényként, amelyet csupán akkor képes leírni az ember, ha napról napra követi önmagában. A létezés erőforrásainak és tartópilléreinek fogyatkozását és gyengülését. Ha meg- és túléli! Azoknak a biológiai, biofizikai és szellemi folyamatoknak az árnyalatnyi sorvadását, amelyeket az értelem még képes megragadni és – nem utolsósorban – megfogalmazni...

Itt, ma, holnap!

Meddig?

Meddig leszek képes a saját kérdéseimre logikus és használható válaszokat fogalmazni?!

